

undersøges en Danzigerkrønike overleveret i et håndskrift i Bibliothek des Oberlandesgerichts Celle, s. 66-86 forholdet mellem dette og Heinrich von Redens krønike, s. 87-150 analyseres Cellehåndskriftets indhold og kildeforhold, og s. 151-93 bestemmes Danzigerkronistikkens placering i forhold til polsk og preussisk historieskrivning. Undersøgelsen er kritisk-analytisk og interessant ved ikke blot at behandle tekst-, men også billedoverlevering. Den er et forarbejde til de planlagte bind 6 og 7 af *Scriptores rerum Prussicarum*, hvorved forfatteren er medarbejder.

HARALD ILSØE

ERNST FITZ: *Landeskulturtechnik, Markscheide- und Vermessungswesen im Herzogtum Braunschweig bis zum Ende des 18. Jahrhunderts. Veröffentlichungen der Niedersächsischen Archivverwaltung, Heft 23. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1967. 432 s. 28 DM.*

Også danske landbrugs- og skovbrugsinteresserede læsere kan med udbytte søge til dette ret specielle og omfangsrige arbejde. Den fyldige indledning omtaler det geografiske og kartografiske studium i middelalderen og belyser dernæst opmålingsteknikken og dens økonomiske betydning indenfor en række stater, især tyske. Fremskridt på dette område havde en naturlig forbindelse med landbrugstekniske og landøkonomiske forholdsregler truffet af regeringerne i store dele af Europa fra o. 1750. Men på flere punkter synes udviklingen i hertugdømmet Braunschweig af særlig interesse.

Det var en arkivundersøgelse, der i 1957 førte forfatteren ind på en nærmere bestemmelse af »Landeskulturtechnik«, d.v.s. de forholdsregler, som har bidraget til at fremme rationel udnyttelse af naturrigdomme ved land- og skovbrug, til dels også ved bjergværksdrift og industri. Allerede i senmiddelalderen indledtes en udvikling, der kan sammenlignes med den engelske enclosurebevægelse. Omkring 1600 forekom overdrevsdelinger og begyndende rationel skovdrift kendetegnet ved opmålinger, der forudsatte en ikke ringe teknisk indsigt og tillige forståelse af, at talmæssige beregninger af denne art var nødvendige i erhvervsmæssigt øjemed. Pitz fremhæver betydningen af, at der ved siden af den humanistiske stræben fandtes en mere materielt betonet videnskabelig erkendelsestrang, der i det 18. århundrede satte frugt i oprettelsen af tekniske læreanstalter.

Afhandlingens 1. del skildrer udviklingen på det nævnte område i det 16. og begyndelsen af det 17. årh., 2. del fører op til omkring år 1800. Undersøgelsen viser, at nogle af de ældste kort var materiale fremskaffet til afgørelse af grænsestridigheder og havde forbindelse med romerrettens udbredelse; de tjente til underretning for dommere ved processer. Endvidere havde hertugerne af Braunschweig allerede i den ældre periode brug for kort og arealberegninger ved anlæg og drift af deres bjerg- og saltværker. Disse erhverv måtte så vidt muligt tilpasses den naturlige produktion af træ langt ud i fremtiden. Også administrative interesser tilskyndede til opmålingsforetagender, men befolkningen betragtede ofte denne virksomhed med mistillid og fik bange anelser om nye skattepålæg, når kartografer viste sig. Ønsket om større retslig sikkerhed

m.h.t. jordbesiddelse animerede imidlertid til opmåling, selv om dette arbejde var tidkrævende og dyrt. Trods ukendskab til egentlige måleapparater før 1600 var landmålerne til uvurderlig hjælp for datidens bjergværksdrift.

Trediveårskrigen medførte store ødelæggelser og bragte megen uorden i besiddelsesforholdene, men fra 1644 søgte hertug August den Yngre at genoprette den tidligere ejendoms- og retstilstand. Opmålingsteknikken blev væsentlig forbedret i slutningen af det 17. årh., og en hel erhvervsgruppe af landmålere og ingeniører opnåede efterhånden en sådan erfaring og rutine, at landets fuldstændige opmåling ikke mere var et uløseligt problem. Kortlægningen og beskrivelsen af Harzen var både teknisk og organisatorisk en bedrift, muligvis den første metodisk eksakte opmåling af sin art. Pitz skildrer indgående opmålingsvæsenets tekniske udvikling såvel i Braunschweig som i Blankenburg, der gennem det meste af perioden var et selvstændigt grevskab. I et afsluttende kapitel (s. 374-404) giver han en oversigt – stadig med mange detaljer! – over udviklingen på de forskellige områder: grænseopmålinger, matrikulering, skovopmåling og nyindretning af forstvæsenet (skovbruget var i fortsat udvikling fra det 16. til det 18. årh.), bjergværksdriften, der i stigende grad blev statsforetagende, fæstnings- og byanlæg, landopmåling i forbindelse med jordreformer, samt endelig selve opmålingsteknikkens og ingeniørvæsenets udvikling i en periode, hvor Braunschweigs ingeniørkorps blev »en planteskole for teknik og naturvidenskab i det lille land«.

F. SKRUBBELTRANG

ROLAND SEEBERG-ELVERFELDT: *Revaler Regesten. Beziehungen der Städte Deutschlands zu Reval in den Jahren 1500-1807. Veröffentlichungen der niedersächsischen Archivverwaltung Heft 22.* Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1966. 477 s. 48 DM.

Under den anden verdenskrig blev dele af Revals stadsarkiv overført til Tyskland, hvor de nu sammen med arkivfonde fra Königsberg, Schwerin og Zerbst har til huse i Staatliches Archivlager i Göttingen.

Da Reval-arkivet ordnedes og registreredes i sidste halvdel af forrige århundrede, blev de breve, som Reval havde modtaget fra tyske byer, samlet i en særlig gruppe, der fik betegnelsen *Korrespondenz aus deutschen Städten*, signaturerne BB 38-BB 42.

Det er brevene under BB 38-39 og BB 41-42, der danner grundstammen i den foreliggende regestudgave, hvis udgiver, Archivdirektor Roland Seeberg-Elverfeldt, har udført et stort og omhyggeligt arbejde. Udgiven indeholder ialt 1405 register af breve fra ca. 200 tyske byer og spænder i tid over mere end 300 år. Hovedparten af brevene omhandler arve- og gældsspørgsmål; typisk er således denne form: *Borgmester og råd i . . . beder om, at der til . . . udleveres arven efter hendes i Reval afdøde mand . . .* Umiddelbart forekommer udgiven derfor mest givende for den genealogiske og demografiske forskning, men også handelshistorien og i noget mindre grad den politiske historie vil have interesse i Seeberg-Elverfeldts udgave.